

Būsimų užsienio kalbų mokytojų požiūris į profesijos kompetencijas

Roma Kriauciūnienė

Lektorė

Socialinių mokslų (edukologijos) daktarė

Vilniaus universiteto

Užsienio kalbų institutas

Universiteto g. 5, LT-01513 Vilnius

Tel. (8 5) 268 72 68

El. paštas: roma.kriauciuniene@tvm.vu.lt

Straipsnyje keliama būsimųjų užsienio kalbų mokytojų dorinių nuostatų ugdymo tobulinimo universitete problema. Dėmesys telkiamas į dorinės nuostatos plėtotei reikšmingą veiksny – užsienio kalbų studentų požiūrį į mokytojo profesijos kompetencijas. Remiantis diagnostinio tyrimo duomenimis siekiama išsiaiškinti, kaip tiriamieji vertina užsienio kalbų mokytojo kompetencijas: bendrakultūrę, profesinę kalbinę, profesinę pedagoginę ir bendrąją, ir kokią įtaką tai gali daryti būsimų mokytojų dorinėms nuostatoms.

Pagrindiniai žodžiai: bendrakultūrė, profesinė kalbinė, profesinė pedagoginė ir bendroji mokytojo profesijos kompetencijos, būsimieji užsienio kalbų mokytojai, dorinė nuostata.

Įvadas

Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos švietimo dokumentuose ir normatyviniuose aktuose pabrėžiama asmens vertybinių nuostatų ugdymo problema. Europos Sąjungos dokumentuose (Mokymosi visą gyvenimą memorandumas, 2001) vertybinės nuostatos, šalia žinių ir gebėjimų, įvardijamos kaip vienas iš asmens kompetencijos dėmenų. Todėl vertybinių nuostatų ugdymas tampa reikšminga ne tik bendrojo ugdymo, bet ir profesinio rengimo dalimi. Užsienio šalių autorių pažymima, jog ateiityje mokytojų rengimo programos turėtų būti labiau orientuotos į vertybių ugdymą, kad būsimieji mokytojai gebėtų šia linkme ugdyti kitus.

Europos Tarybos Europos modernių kalbų centras taip pat nurodo, kad užsienio kalbų mokytojai yra atsakingi už pagrindinių žmogaus teisių bei pilietiškumo vertybių perteikimą (Fenner, Newby, 2006). Pabrėžiama, kad užsienio kalbų mokymas negali apsiriboti vien ugdytinių kalbinių kompetencijų plėtote, bet ir turi skatinti skirtingų kultūrų buvimo toje pačioje visuomenėje pažinimą. Anglų, kaip tarptautinės kalbos, mokymo tikslas – formuoti besimokančiųjų vertybines nuostatas, sujungiančias internacionalinę, nacionalinę ir asmenybės dimensijas, padedančias pažinti ir gerbti psicholingvistinę ir kultūrinę įvairovę. Tad užsienio kalbų mokytojams keliamas uždavinys – ugdyti jaunimo gebė-

jimą atrasti, pažinti ir pripažinti vertybes, kad jos taptų ir asmeninėmis, ir visos visuomenės gyvenimo normomis (Johnston, 2003; Mergler, 2008; Popovici, 2006).

Tačiau mokytojų dorinių nuostatų ugdymas – sudėtingas procesas, sąlygojamas daugelio išorinių ir vidinių veiksnių. Edukologinėje literatūroje pažymima, kad jauniems žmonėms renkantis mokytojo profesiją ypač svarbus jų požiūris į savo profesijos kompetencijas, kuris įvardijamas kaip lemiamas tolesnės šios profesijos raidos veiksnys (Fullan, 1998; Hargreaves, 2008). Edukologai kompetenciją apibūdina kaip asmens gebėjimą pagrįstai ir patikimai atlikti tam tikrą profesinės veiklos dalį nenuspėjamoje darbinėje situacijoje, apibrėžtoje profesijos standarte (Pūkelis, 2009). Tai leidžia manyti, kad nuo būsimųjų mokytojų požiūrio į savo profesijos kompetencijas priklausys ir tai, kokias vertybes jie sieks perduoti ateities kartoms. Vadinasi, tiriant būsimų užsienio kalbų mokytojų dorines nuostatas svarbu domėtis, koks yra jų požiūris į mokytojo profesijos kompetencijas ir kokią įtaką jis gali daryti jų dorinėms nuostatoms. Tokio pobūdžio tyrimai padėtų atskleisti, kurioms mokytojo profesijos kompetencijoms būsimi mokytojai teikia prioritetus ir kurios jų gali turėti didesnės įtakos dorinių nuostatų sklaidai, taip pat kuria linkme derėtų pertvarkyti užsienio kalbų mokytojų rengimo programas, atveriančias platesnes galimybes ugdyti universitete dorines nuostatas.

Atsižvelgus į tai, mokslinio **tyrimo objektu** buvo pasirinkta: būsimų užsienio kalbų mokytojų požiūris į mokytojo profesijos kompetencijas kaip potencialus jų

dorinės nuostatos plėtotės veiksnys.

Tyrimo tikslai:

- 1) nustatyti respondentų požiūrį į užsienio kalbos mokytojo profesinę kalbinę, profesinę pedagoginę, bendrakultūrę ir bendrąją kompetencijas;
- 2) išryškinti šio požiūrio priklausomybę nuo respondentų lyties, amžiaus, studijuojamos kalbos, išsilavinimo, ateities perspektyvų;
- 3) atskleisti respondentų požiūrio į mokytojo profesijos kompetencijas ir dorinės nuostatos sąsajas.

Tyrimo metodologija

Tyrimas grindžiamas:

Konstruktivistinė mokymo teorija, teigiančia, kad kiekvienas individas, remdamasis savo patirtimi, naujai įgyjamomis žiniomis ir bendraudamas su kitais, konstruoja savo asmeninę tikrovę, numato ir atlieka savo socialinį vaidmenį.

Humanistinės psichologijos ir pedagogikos nuostatomis, kad žmogaus esybė yra jo pastangų, kurias lemia individualios savybės ir ugdymo bei aplinkos sąveika, rezultatas.

Personalistinė filosofija, pabrėžiančia pasaulio tikrovę – kaip asmenybės kūrybinės veiklos apraišką, asmenybės galimybę susiformuoti tik nuosekliai keičiant ir tobulinant individualiąją vertybių sistemą.

Tyrimo taikyti metodai:

Teoriniai: mokslinės literatūros apie dorinių nuostatų ugdymą analizė, lyginimas ir vertinimas.

Empiriniai: studentų apklausos raštu *metodas* – originalus klausimynas, leidęs nustatyti respondentų požiūrį į atskiras užsienio kalbų mokytojo profesijos kom-

petencijas. Sudarant šį klausimyną buvo remtasi „Mokytojų profesijos kompetencijų aprašu“ (2007) ir jame išskiriamomis kompetencijomis (bendrakultūre, profesine, bendrąja), išskleidžiamomis žinių, įgūdžių, gebėjimų, vertybinių nuostatų, požiūrių, asmeninių savybių, reikalingų sėkmingai mokytojo veiklai, lygiu. Profesinė kompetencija, sąlygojanti sėkmingą mokytojo veiklą konkrečiame ugdymo turinio konkreste, buvo skirstoma į profesinę kalbinę ir profesinę pedagoginę kompetencijas, kaip labai reikšmingas būsimajam užsienio kalbos mokytojui. Respondentų požiūris į atskiras minėtų kompetencijų apraiškas buvo įvertintas penkių balų skale. Į požiūrį žvelgta kaip į pažintinio-emocinio asmens santykio su pasauliu išraišką, lemiamą patirties ir išreiškiančią asmens dispozicijas (Jovaiša, 2007).

Statistiniai tyrimo duomenys buvo apdorojami SPSS (Statistical Package for Social Sciences) programinės įrangos 12.0 versija. Taikomi matematinės statistinės analizės metodai – procentinių dažnių skaičiavimo metodika, koreliacinė analizė (Spearmano koreliacijos koeficientas), chi kvadratų kriterijus.

Tiriamųjų imties apibūdinimas

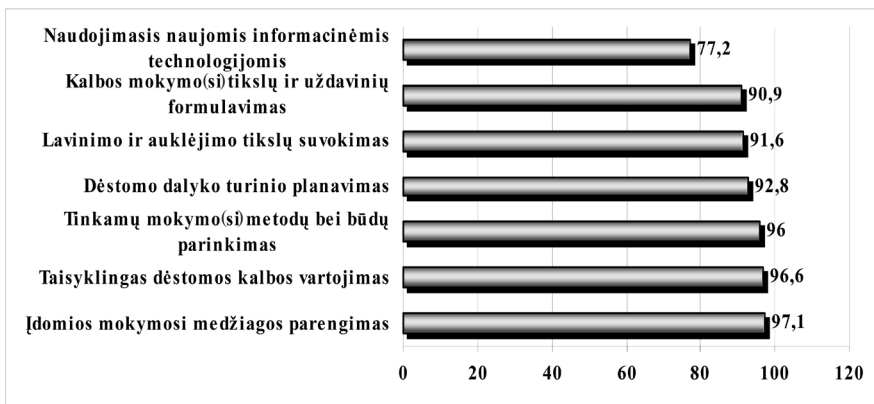
Tyrimo imtis sudaryta atsitiktinės atrankos būdu. Pasirinktos dvi aukštosios mokyklos, kurios teikia ne tik akademinis bakalauro ir magistro laipsnius, bet ir užsienio kalbų mokytojo kvalifikacinę kategoriją – Vilniaus pedagoginis universitetas ir Vilniaus universiteto Užsienio kalbų institutas. Siekiant sumažinti atsitiktinių veiksnių įtaką rezultatams, abiejose aukštosiose mokyklose tyrimas buvo atliktas

tokiu pat metu – 2007 m. gegužę–birželį ir rugsėjį. Iš viso buvo apklausti 526 anglų, vokiečių ir prancūzų kalbas studijuojantys I–IV kursų studentai. Apklausta beveik po lygiai (25–28 proc.) I–IV kursų užsienio kalbas studijuojančių studentų. Daugiausia jų sudarė anglų kalbos besimokantys, ketvirtadalis – vokiečių kalbos ir mažuma (8 proc.) – prancūzų kalbos. 19–20 m. ir 21–22 m. amžiaus grupių tiriamųjų pasirinktymas buvo beveik tolygus (atitinkamai 38–40 proc.), tačiau vyriausių (23 m. ir daugiau) respondentų buvo apklausta perpus mažiau nei jaunesniųjų jų kolegų. Tiriamųjų imties daugumą sudarė merginos ir mažumą – vaikinai.

Tyrimo rezultatai

Požiūris į profesinę kalbinę mokytojo kompetenciją

Tyrimo metu vertinimo kriterijumi buvo pasirinktas esminių bendrakultūros, profesinės kalbinės, profesinės pedagoginės ir bendrosios kompetencijos apraiškų pripažinimo laipsnis. Jei tiriamasis nurodydavo, kad viena ar kita kompetencijos apraiška yra labai svarbi geram užsienio kalbos mokytojui, tai šios apraiškos pripažinimas laikytas labai dideliu, svarbi – dideliu, iš dalies svarbi – nelabai dideliu, visiškai nesvarbi – mažu, sunku pasakyti – neapibrėžtu. Be abejo, pažymėdamas tam tikrą vienos ar kitos kompetencijos apraiškos pripažinimo laipsnį, tiriamasis kartu išreiškė ir atitinkamą požiūrį į ją: labai didelis pripažinimas reiškė labai teigiamą požiūrį; didelis – teigiamą; nelabai didelis – nelabai teigiamą; mažas – neigiamą; neapibrėžtas – neapibrėžtą.

1 pav. Teigiamas užsienio kalbų studentų požiūris į atskiras profesinės kalbinės kompetencijos apraiškas

Susumavus labai teigiamo ir teigiamo požiūrio į profesinę kalbinę mokytojo profesijos kompetenciją rezultatus paaiškėjo, kad studentų požiūris į ją yra teigiamas (1 pav.).

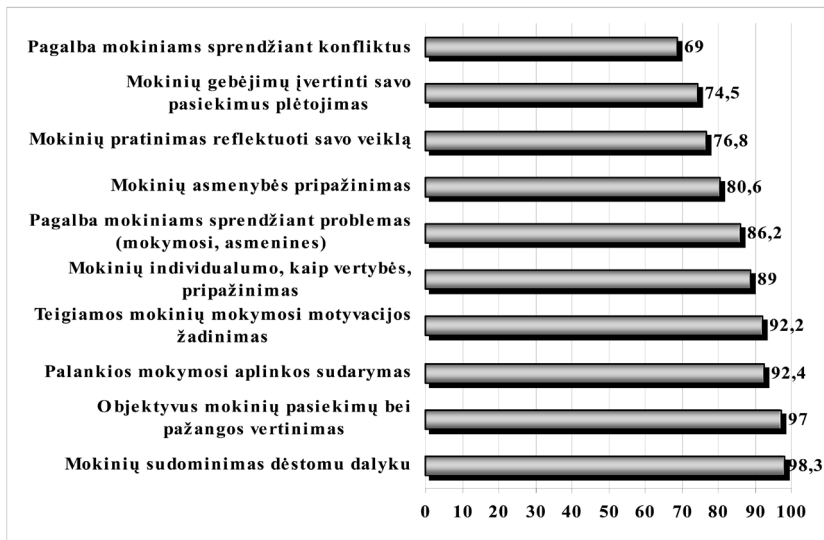
Beveik absoliuti dauguma respondentų labai teigiamai vertino įdomios mokymo medžiagos parengimą, taisyklingą kalbos vartojimą, tinkamų mokymo(si) metodų bei būdų parinkimą ir dėstomo dalyko turinio planavimą. Tai leidžia manyti, kad studentai pirmenybę teikia kalbos žinių įgijimui bei perdavimui. Pozityvu tai, kad dauguma studentų gana teigiamai vertina lavinimo bei auklėjimo tikslų suvokimą bei kalbos mokymo(si) tikslų ir uždavinių formulavimo svarbą. Tačiau, atlikus lyginamąją tyrimo duomenų analizę *pagal respondentų lytį*, išryškėjo statistiškai reikšmingi skirtumai, atskleidę ne tokį teigiamą tirtų vaikinių požiūrį į kalbos mokymo(si) tikslų ir uždavinių formulavimą ($\chi^2 \approx 11,297$, $p < 0,023$), lavinimo ir auklėjimo tikslų suvokimą ($\chi^2 \approx 12,713$, $p < 0,013$) bei tinkamų mokymosi metodų bei būdų parinkimą ($\chi^2 \approx 31,549$, $p < 0,000$) kaip merginų.

Akivaizdu, kad naudojimas naujomis informacinėmis technologijomis tiriamiesiems pasirodė mažiau svarbus (tai pripažino apie du trečdalius visų tirtų užsienio kalbų studentų). Tačiau palyginus tyrimo duomenis *pagal respondentų amžių ir kursą* paaiškėjo, kad jauniausioji tiriamųjų grupė dar prasčiau vertina naudojamą naujomis informacinėmis technologijomis nei vyresniosios grupės atstovai ($\chi^2 \approx 16,434$, $p < 0,037$), ($\chi^2 \approx 32,195$, $p < 0,001$).

Požiūris į profesinę pedagoginę kompetenciją

Smulkiau išanalizavus tiriamųjų požiūrį į atskiras *profesinės pedagoginės kompetencijos* apraiškas ir susumavus duomenis apie teigiamo ir labai teigiamo požiūrių rezultatus tapo akivaizdu, kad jos taip pat įvertintos teigiamai (2 pav.).

Dauguma būsimumų užsienio kalbų mokytojų visų pirma pripažįsta mokinių sudominimo dėstomu dalyku, mokymosi motyvacijos, palankios mokymosi aplinkos svarbą mokinių pasiekimams. Antra vertus, nors mokinių individualumą, kaip

2 pav. *Teigiamas užsienio kalbų studentų požiūris į profesinės pedagoginės kompetencijos apraiškas*

vertybę, yra linkusi pripažinti dauguma tiriamųjų, mokinių asmenybės pripažinimui teikiama mažiau reikšmės. Nors nemažai (69 proc.) respondentų teigiamai įvertino gebėjimą teikti pagalbą mokiniams sprendžiant konfliktus, buvo išreikštas daug palankesnis požiūris į pagalbą mokiniams sprendžiant mokymo(si) bei asmenines problemas. Tokia vertinimų tendencija rodo, kad būsimieji užsienio kalbų mokytojai savo profesinėje veikloje gali būti linkę labiau rūpintis kalbinės mokinių kompetencijos ugdymu ir mažiau – asmenine ir socialine mokinių branda, nes jos nelaiko prioritetiniu tikslu. Edukologai teoretikai (Benninga, 2003; Hargreaves, 2008) pabrėžia, kad mokytojai turi ugdyti ne vien intelektualinį, bet ir socialinį savo mokinių potencialą: gebėjimą užmegzti ryšį, kurti pasitikėjimu, rūpinimusi vieni kitais grindžiamus santykius.

Svarbu pažymėti, kad daugiau nei dviejų trečdalių užsienio kalbų studentų požiūris į žinių ir pokyčių visuomenėje mokytojui

būtiną kompetenciją – mokinių pratinimą reflektuoti savo veiklą – yra ypač teigiamas. Refleksijos svarbą rengiant darbui žinių visuomenėje ir pačius ugdytojus, ir ugdytinius pripažįsta dauguma edukologų (Bailey, 1997; Farrel, 1998; Hargreaves, 2008). Kaip pabrėžia L. Jovaiša (2007), refleksija, kaip mąstymas apie savo suvokimą, supratimą ir mąstymą padeda mokinui lengviau save pažinti, kritiškai vertinti savo elgesį ir veiklą, o mokytojui ir mokinui neformaliai bendraujant – vienas kitą geriau pažinti ir tinkamai bendrauti.

Atlikus lyginamąjį tyrimo duomenų apie respondentų požiūrio į profesinės pedagoginės kompetencijos apraiškas analizę pagal respondentų lytį išaiškėjo, kad nors absoliuti dauguma ir merginų, ir vaikinių teikia pirmenybę palankios mokymo(si) aplinkos sudarymui, vis dėlto daugiau merginų (9 proc.) linkusios tą pripažinti. 17 proc. daugiau merginų nei vaikinių pasisakė už pagalbos suteikimą mokiniams sprendžiant

problemas. Panaši tendencija išlieka ir išreiškiant požiūrį į mokinių pratinimą reflektuoti savo veiklą. Beje, ši tendencija tampa dar ryškesnė, kai tiriamieji išreiškia savo nuomonę apie mokinių asmenybės pažinimą (merginų požiūris 18 proc. pozityvesnis nei vaikinų), ar mokinių gebėjimų įvertinti savo pasiekimus plėtotę (20 proc. skirtumas) ir apie pagalbos suteikimą mokiniams konfliktų atveju (skirtumas merginų naudai padidėja net iki 24 proc.).

Aptikti statistiškai reikšmingi respondentų požiūrio į pagalbą mokiniams sprendžiant konfliktus skirtumai. Tyrimo duomenis palyginus *pagal respondentų amžių* paaiškėjo, kad 23 ir daugiau metų amžiaus grupė šią apraišką vertino palankiau ne jaunesni jų kolegos ($\chi^2 \approx 23,817$, $p < 0,002$), *pagal studijuojamą kalbą* – pozityvesnis pasirodė vokiečių kalbos studentų požiūris ($\chi^2 \approx 24,637$, $p < 0,002$) ir *pagal kursą* – palankesnis ketvirtojo kurso studentų požiūris nei kitų kursų užsienio kalbų studentų ($\chi^2 \approx 27,014$, $p < 0,008$).

Turinčių *bakalauro laipsnį ir jo siekiančių* užsienio kalbų studentų požiūriai pasirodė statistiškai skirtingi, lyginant mokinių individualybės pripažinimo ($\chi^2 \approx 13,148$, $p < 0,011$) ir pagalbos mokiniams suteikimo, sprendžiant jų mokymo(si) bei asmenines problemas, vertinimą ($\chi^2 \approx 9,255$,

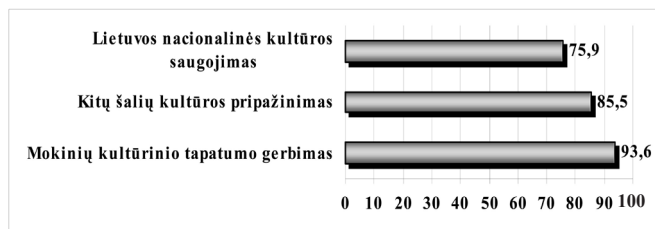
$p < 0,055$) bakalauro siekiančių užsienio kalbų studentų naudai. Tokie tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad tiriamųjų požiūris į profesinę pedagoginę mokytojo profesijos kompetenciją gali daryti nepakankamą įtaką jų dorinių nuostatų plėtočiai – stokojama pozityvesnio požiūrio į profesinės pedagoginės kompetencijos apraiškas, susijusias su mokinių asmenybės pažinimu ir pripažinimu, t. y. pozityviau vertinamas žinių perteikimas nei mokinių asmenybės ugdytas mokymo(si) procese.

Požiūris į bendrakultūrę kompetenciją

Nuodugniau išanalizavus užsienio kalbų studentų teigiamo ir labai teigiamo požiūrio į atskiras *bendrakultūrės kompetencijos apraiškas* duomenis, išryškėjo akivaizdūs skirtumai (3 pav.).

Tyrimo duomenys rodo, kad būsimiesiems užsienio kalbų mokytojams ypač svarbus yra mokinių kultūrinio tapatumo gerbimas. Tačiau vieną reikšmingiausių mokytojo bendrakultūrės kompetencijos apraiškų – Lietuvos nacionalinės kultūros saugojimą – svarbia laiko gerokai mažiau (18 proc.) visų tiriamųjų.

Panašios tendencijos išryškėjo palyginus šių bendrakultūrės kompetencijos apraiškų tyrimo duomenis *pagal respondentų*

3 pav. Teigiamas užsienio kalbų studentų požiūris į bendrakultūrės kompetencijos apraiškas

amžių. Teigiamą požiūrį į Lietuvos nacionalinės kultūros saugojimą išreiškė daugiau nei du trečdaliai jauniausių (19–20 m.) ir dauguma vyresnių (21–22 m. ir 23 ir daugiau) užsienio kalbų studentų ($\chi^2 \approx 24,627$, $p < 0,002$). Lyginamoji tyrimo duomenų analizė pagal kursą taip pat patvirtino, kad vyresnių kursų studentų požiūris buvo brandesnis ($\chi^2 \approx 33,894$, $p < 0,001$). Tai leidžia tikėti, kad būsimieji užsienio kalbų mokytojai ateityje galbūt skatins savo mokinių toleranciją kitoms kultūroms ir kartu stengsis išlaikyti deramą pagarbą savai kultūrai, kalbai bei jų tolesniam puoselėjimui. A. B. Fenner ir D. Newby (2006) įspėja, kad nepakanka vien tik deklaruoti žinias apie kitų ir savo kultūras, o būtina gebėti pritaikyti šias žinias realiame gyvenime. Toks gana teigiamas tiriamųjų požiūris į bendrakultūrę mokytojo kompetenciją leidžia tikėti galima pozityvia jo įtaka būsimųjų mokytojų dorinių nuostatų raidai, suvokiant būtinybę ugdyti ne tik mokinių kalbinę, bet ir tarpkultūrę kompetenciją, grindžiamą savigarba, pagarba, tolerancija ir kitomis vertybėmis.

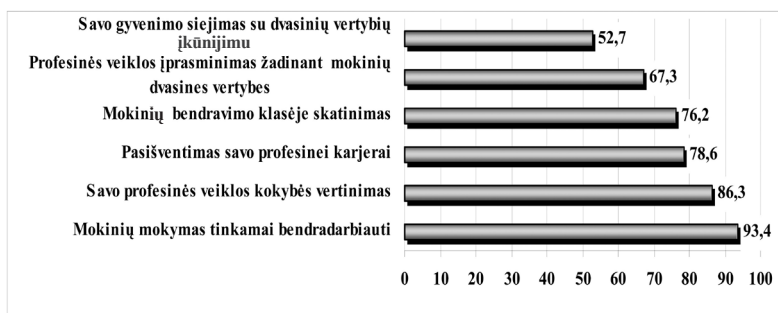
Požiūris į bendrąją mokytojo profesijos kompetenciją

Išanalizavus būsimų užsienio kalbų mokytojų požiūrio į atskirą bendrosios mokytojo

profesijos kompetencijos apraiškas ir susumavus teigiamo ir labai teigiamo vertinimo rezultatus, išryškėjo tokie vertinimai (4 pav.).

Nustatyta, kad dauguma tiriamųjų labai teigiamai vertino mokinių mokymą tinkamai bendradarbiauti, o teigiamą požiūrį į mokinių bendravimo klasėje skatinimą išreiškė 17 proc. mažiau tiriamųjų. Galima manyti, jog būsimieji mokytojai ne visai suvokia, kad mokiniams būtinas ne tik intelektualinis, bet ir emocinis ryšys su mokykla ir visi joje egzistuojantys santykiai, už kuriuos yra atsakingi mokytojai (Noddings, 2002; Benninga, 2003; Hargreaves, 2008). Lyginamoji tyrimo analizė atskleidė, kad daugumos būsimųjų mokytojų gana palankiai vertinamas ir atsidėjimas savo profesinei karjerai, o P. Jucevičienės (2005) tyrimas parodė, kad dirbančių mokytojų pozicija savo profesijos atžvilgiu yra sąlygiškai pasyvi.

Tyrimo duomenys rodo, kad mažiau (apie du trečdalius) būsimųjų užsienio kalbų mokytojų ketintų įprasminėti profesinę veiklą žadindami mokinių dvasines vertybes ir dar mažiau jų (tik apie pusę) – savo gyvenimą sietų su dvasinėmis vertybėmis. Toks studentų požiūris verčia abejoti, ar

4 pav. Teigiamas užsienio kalbų studentų požiūris į bendrosios kompetencijos apraiškas

ateityje jie galės įgyvendinti bendrosiose mokyklos programose keliamus dorinio ugdymo tikslus – formuoti aktyvią mokinių dorinę nuostatą, kurios esminis rodiklis – žmoniškumas (Bruzgelevičienė, 2008). Čia pravartu prisiminti ir A. Hargreaves (2008, p. 72) mintį: „Būtent tobulėdami profesiskai ir kaip asmenybės mokytojai ugdo savo ir kitų charakterį, brandumą bei kitas vertybes, paversdami mokyklas moralinėmis bendruomenėmis.“

Palyginus tyrimo duomenis *pagal respondentų lytį*, išryškėjo statistiškai reikšmingi merginų ir vaikinų požiūrio į bendrosios mokytojo kompetencijos apraiškų pripažinimą skirtumai. Pasirodo, vaikinų požiūris į mokinių bendradarbiavimo skatinimą yra mažiau teigiamas nei merginų ($\chi^2 \approx 23,914$, $p < 0,000$). Vaikinams mažiau nei merginoms svarbus atrodo ir atsidėjimas profesinei karjerai ($\chi^2 \approx 17,631$, $p < 0,001$), taip pat veiklos įprasminimas žadinant mokinių dvasines vertybes ($\chi^2 \approx 19,243$, $p < 0,001$).

Tyrimo duomenų analizė *pagal respondentų amžių* atskleidė, kad 19–20 m. užsienio kalbų studentai mažiau linkę sieti mokytojo gyvenimą su dvasinėmis vertybėmis nei vyresni jų kolegos ($\chi^2 \approx 19,312$, $p < 0,013$). Tai leidžia daryti prielaidą, kad vyresnio amžiaus studentų požiūris į mokytojo vertybes yra brandesnis. Panašūs skirtumai išryškėjo lyginant tyrimo duomenis *pagal kursą*: pirmojo kurso užsienio kalbų studentų požiūris į profesinės veiklos įprasminimą žadinant mokinių dvasines vertybes neprilygsta vyresniųjų kursų studentų požiūriui ($\chi^2 \approx 49,576$, $p < 0,000$). Be to, mokytojo gyvenimo siejimą su dvasinių vertybių įkūnijimu teigiamai įvertino

tik vos daugiau nei trečdalis pirmojo kurso studentų ($\chi^2 \approx 44,423$, $p < 0,000$). Pastarųjų požiūris į atsidėjimą mokytojo profesinei karjerai taip pat mažiau teigiamas nei vyresniųjų kolegų ($\chi^2 \approx 31,714$, $p < 0,002$). Vadinas, dauguma įstojusių į universitetą užsienio kalbų studentų nekelia sau tikslų ugdyti ir savo, ir būsimų mokinių dorines nuostatas. Tačiau pozityvesnis vyresniųjų studentų požiūris į šias bendrosios kompetencijos apraiškas nuteikia optimistiškai – mokymo(si) procesas universitete gali daryti teigiamą įtaką.

Tyrimo duomenų palyginimas *pagal respondentų studijuojamą kalbą* atskleidė, kad prancūzų kalbą studijuojančių studentų požiūris į mokinių bendravimo klasėje skatinimą mažiau teigiamas nei anglų ar vokiečių kalbas studijuoti pasirinkusių studentų ($\chi^2 \approx 17,578$, $p < 0,025$). Prancūzų kalbos studentai taip pat mažiau svarbos teikia profesinei karjerai nei būsimi anglų ar vokiečių kalbų specialybės atstovai ($\chi^2 \approx 19,250$, $p < 0,014$). Lyginamoji tyrimo duomenų analizė *pagal tiriamųjų ateities siejimą su mokytojo profesija* atskleidė, kad beveik dviejų trečdalių studentų, ketinančių tapti užsienio kalbų mokytojais, požiūris į savo gyvenimo susiejimą su dvasinėmis vertybėmis yra teigiamas, o kad to neketina daryti ar yra nepakankamai apsisprende, pripažino daug mažiau ($\chi^2 = 7,894$, $p < 0,006$). Galima tikėtis, kad ateityje būsimi užsienio kalbų mokytojai sieks ir asmeninės, ir profesinės brandos.

Konstatuotas toks nelabai teigiamas respondentų požiūris į mokytojo profesijai labai reikšmingas bendrosios kompetencijos apraiškas: profesinės veiklos įprasminimą žadinant mokinių dvasines vertybes

ir savo gyvenimo siejimą su šių vertybių įkūnijimu rodo, kad šis požiūris neturės didelės įtakos dorinių nuostatų plėtojei. Todėl rengiant mokytojus reikėtų daugiau dėmesio skirti šių bendrosios kompetencijos apraiškų aktualumui pagrįsti ir išskleisti jų reikšmę rengiantis tapti profesionaliu pedagogu.

Požiūrio į mokytojo profesijos kompetencijas ir dorinės nuostatos sąsajos

Tiriant nuostatą buvo remtasi trimatės nuostatos modeliu, kurios struktūrą sudaro kognityvusis, emocinis ir konatyvusis komponentai. Vertinant *kognityviojo-prasminio* komponento lygmenį, taikytini doro-

Lentelė. Respondentų požiūrio į mokytojo profesijos kompetencijas ir dorinės nuostatos komponentų sąsajos

<i>Požiūris į mokytojo profesijos kompetencijas</i>	<i>Dorinės nuostatos komponentai</i>	<i>Kognityvusis-prasminis</i>		<i>Emocinis-vertinamasis</i>		<i>Konatyvusis (potencialaus elgesio)</i>
		<i>Dorovinių vertybių svarbumo pripažinimas</i>	<i>Dorovinių vertybių svarbumo įprasminimas</i>	<i>Išgyvenimai, susiję su kitų poreikiais</i>	<i>Išgyvenimai, susiję su asmeniniais poreikiais</i>	<i>Mokėjimas vertinti elgesį</i>
<i>Profesinę kalbinę kompetenciją</i>						
Lavinimo ir auklėjimo tikslų suvokimas	0,324**	0,227**	0,214**			
<i>Profesinę pedagoginę kompetenciją</i>						
Mokinių sudominimas dėstomu dalyku	0,224**					
Palankios mokymo(si) aplinkos sukūrimas	0,288**					0,107**
Objektyvus mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimas	0,256**					
Mokinių gebėjimų įsivertinti savo pasiekimus plėtojimas	0,327**					
Mokinių pratinimas reflektuoti savo veiklą	0,334**					
Teigiamos mokinių mokymosi motyvacijos žadinimas	0,383**	0,206**	0,257**	0,222**		0,152**
Mokinių asmenybės pažinimas	0,407**		0,226**			0,126**
Mokinio individualumo, kaip vertybės, pripažinimas	0,370**					0,157**
Pagalba mokiniams sprendžiant problemas (mokymosi, asmenines)	0,419**	0,213**	0,206**			
<i>Bendrąją kompetenciją</i>						
Mokinių bendravimo klasėje skatinimas	0,485**		0,255**			
Mokinių mokymas tinkamai bendradarbiauti	0,471**	0,200**				
Savo profesinės veiklos kokybės vertinimas	0,311**					
Atsidėjimas savo profesinei karjerai	0,350**	0,214**				
Profesinės veiklos įprasminimas žadinant mokinių dvasines vertybes	0,508**	0,239**	0,301**	0,239**		0,102**
Savo gyvenimo siejimas su dvasinių vertybių įkūnijimu	0,469**	0,221**	0,286**			

* p < 0,01

vinių vertybių svarbumo pripažinimo ir jo įprasminimo kriterijai; *emocinio-vertinamojo* – asmens emocinių išgyvenimų kryptingumo ir stiprumo; *konatyviojo* – mokėjimo vertinti elgesį konkrečioje situacijoje tikslingumo ir moralinių sprendimų nuoseklumo. Koreliacinė tyrimo duomenų analizė atskleidė nemažai dorinės nuostatos komponentų ir atskirų mokytojo profesijos kompetencijų apraiškų sąsają (lentelė).

Dorinės nuostatos komponentų ir *požiūrio į profesinę pedagoginę kompetenciją* sąsają aptikta daug daugiau nei dorinės nuostatos komponentų ir požiūrio į profesinę kalbinę, kurią užsienio kalbų studentai laiko svarbiausia iš visų kitų kompetencijų. Nustatytos stipresnės respondentų požiūrio į lavinimo ir auklėjimo tikslų suvokimą ir dorovinių vertybių svarbumo pripažinimą sąsajos, kiek silpnesnės – su dorovinių vertybių įprasminimu ir išgyvenimais, susijusiais su kitų poreikių tenkinimu. Tai leidžia teigti, kad *požiūris į šią profesinės kalbinės kompetencijos apraišką – auklėjimo ir lavinimo tikslų suvokimą – gali daryti teigiamą įtaką dorinės nuostatos kognityviajam-prasminiam ir emociniam-vertinamajam komponentams*.

Akivaizdu, kad *požiūris į visas profesinės pedagoginės kompetencijos apraiškas* siejasi su dorovinių vertybių svarbumo pripažinimu. Stipresnės ir gausesnės yra teigiamos mokinių mokymosi motyvacijos žadinimo ir visų trijų dorinės nuostatos komponentų sąsajos, ryškesnės – su dorovinių vertybių svarbumo pripažinimu. Taip pat išsiskiria požiūris į pagalbą mokiniams sprendžiant konfliktus; mokinių asmenybės pažinimą; mokinio individualumo, kaip vertybės, pripažinimą; pagal-

bos mokiniams, sprendžiant problemas ar konfliktus. Toks duomenų sugretinimas patvirtina *būtinybę skatinti pozityvesnę būsimųjų užsienio kalbų mokytojų požiūrį į profesinę pedagoginę mokytojo profesijos kompetenciją, kaip galinčią turėti teigiamos įtakos jų dorinių nuostatų plėtotei*.

Atkreiptinas dėmesys, kad tiriamųjų *požiūris į bendrosios kompetencijos apraiškas* daugiau nei į kitas mokytojo profesijos kompetencijas sieja stiprūs koreliaciniai ryšiai su kognityvuoju-prasminiu dorinės nuostatos komponentu. Profesinės veiklos įprasminimas žadinant mokinių dvasines vertybes, tik pusės visų respondentų laikomas svarbia bendrosios kompetencijos apraiška, tvirtai susijęs su visais trimis dorinės nuostatos komponentais: stipriausi ryšiai yra su dorovinių vertybių pripažinimu, silpnesni – su emociniais išgyvenimais, susijusiais su kitų poreikių tenkinimu, dar silpnesni – su dorovinių vertybių įprasminimu, emociniais išgyvenimais, susijusiais su asmeninių poreikių tenkinimu, ir elgesio vertinimu. Tyrimas taip pat atskleidė glaudžias požiūrio į savo gyvenimo siejimą su dvasinių vertybių įkūnijimu sąsajas, nors respondentams tai atrodė nelabai reikšminga, ir dorovinių vertybių svarbumo pripažinimu, mažiau glaudžias – su dorovinių vertybių svarbumo įprasminimu bei šiek tiek glaudesnes – su išgyvenimais, susijusiais su kitų poreikių tenkinimu. Tad galima teigti, kad *požiūris į šias dvi bendrosios mokytojo kompetencijos apraiškas gali daryti didelę įtaką dorinės nuostatos kognityviajam komponentui*.

Požiūris į mokinių bendravimo klasėje skatinimą taip pat gana tvirtai siejasi su dorovinių vertybių svarbumo pripažinimu, kiek menčiau – su emocijomis, kylančio-

mis dėl kitų poreikių tenkinimo. Taip pat atskleistos stiprios tiriamųjų požiūrio į mokinių mokymą tinkamai bendradarbiauti (nors respondentams tai neatrodė labai svarbi bendrosios kompetencijos apraiška) ir dorovinių vertybių svarbumo pripažinimo koreliacijos, kiek silpnesnės – su dorovinių vertybių įprasminimu. Nustatytos ir požiūrio į atsidėjimą savo profesinei karjerai ir dorovinių vertybių svarbumo pripažinimo bei įprasminimo sąsajos. Tai leidžia manyti, kad būsimųjų užsienio kalbų mokytojų *požiūris į bendrąją kompetenciją gali turėti išties didelę įtaką dorinės nuostatos kognityviojo-prasminio ir emocinio-vertinamojo komponento lygmenims*. Nustatyti stipresni koreliaciniai bendrosios mokytojo profesijos kompetencijos ir dorinių nuostatų ryšiai leidžia daryti prielaidą, kad respondentų požiūris į bendrąją kompetenciją dorinės nuostatos ugdymui gali būti pats reikšmingiausias, t. y. galintis daryti stiprią įtaką jos sklaidai.

Koreliacinė tyrimo duomenų analizė taip pat atskleidė glaudžias visų tirtų mokytojo profesijos kompetencijų sąsajas. Akivaizdu, kad bendroji glaudžiai susijusi su bendrakultūre, profesine kalbine ir profesine pedagogine mokytojo profesijos kompetencijomis. Verta pridurti, kad, remiantis respondentų požiūriu, stipriausias yra bendrosios ir profesinės pedagoginės kompetencijos ryšys ($r = 0,604^{**}$, $p < 0,000$), kiek silpnesnis – bendrosios ir bendrakultūrės ($r = 0,232^{**}$, $p < 0,000$) ir profesinės kalbinės kompetencijos ($r = 0,397^{**}$, $p < 0,000$). Kita vertus, profesinė kalbinė kompetencija glaudžiai susijusi su profesine pedagogine ($r = 0,473^{**}$, $p < 0,000$). Šios sąsajos įtikina, kad, nors visos tirtos

mokytojo profesijos kompetencijos yra glaudžiai susijusios, svarbiausia yra bendroji kompetencija. Tai leidžia daryti prielaidą, kad užsienio kalbų studentų požiūris į bendrąją kompetenciją dorinės nuostatos ugdymui gali daryti ypač stiprią įtaką.

Išvados

- ✓ Daugumos respondentų požiūriu, svarbiausia užsienio kalbų mokytojo profesijos kompetencija – *profesinė kalbinė*, antra pagal svarbumą – *profesinė pedagoginė*, trečia – *bendrakultūre*, ketvirta – *bendroji*. Galima teigti, kad būsimieji užsienio kalbų mokytojai stokoja platesnio požiūrio į mokytojo darbą, o ypač į bendrąją mokytojo profesijos kompetenciją, galinčią lemti jų gebėjimą savarankiškai ir profesionaliai veikti įvairiose pedagoginėse situacijose. Pozityvesnio požiūrio į mokytojo profesijai reikšmingas profesinės pedagoginės bei bendrosios kompetencijos apraiškas stoka taip pat gali riboti teigiamą įtaką jų dorinių nuostatų plėtotėi. Todėl užsienio kalbų mokymosi procese reikėtų daugiau dėmesio skirti šių mokytojo profesijos kompetencijų reikšmingumui pagrįsti.
- ✓ Lyginamoji tyrimo duomenų analizė pagal lytį atskleidė, kad vaikinių požiūris į atskiras mokytojo profesijos kompetencijos apraiškas nėra toks brandus kaip merginų. Vyresni studentai palankiau nei jaunesnieji vertino kai kurias profesinės pedagoginės bei bendrakultūrės kompetencijų apraiškas, be to, jų požiūris į vertybes taip pat buvo brandesnis nei jaunesniųjų respondentų. Tai teikia pedagoginio optimizmo – užsienio kalbų mokymo(si) procesas universitete

gali daryti teigiamą įtaką studentų požiūriui į mokytojo profesijos kompetencijas, o teigiamas požiūris į kompetencijas – dorinių nuostatų raidai.

- ✓ Koreliacinė tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad dorinei nuostatai teigiamą įtaką gali turėti požiūris į visas mokytojo profesijos kompetencijas. Kartu išryškėjo, kad požiūris į bendrąją kompetenciją, kaip labiausiai susijusią

su bendrakultūre, profesine kalbine ir profesine pedagogine kompetencijomis, gali ypač teigiamai paveikti būsimų užsienio kalbų mokytojų dorinių nuostatų sklaidą. Tai pagrindžia būtinybę užsienio kalbų studijų metu universitete skatinti palankesnę studentų požiūrį į bendrąją mokytojo profesijos kompetenciją, kaip labai reikšmingą dorinės nuostatos plėtotės veiksnį.

LITERATŪRA

Bailey K. M. Reflective Teaching: Situating Our Stories // *Asian Journal of English Language Teaching*. CUHK English Language Teaching Unit. 1997, vol. 7, p. 1–19.

Benninga J. S. Moral and Ethical Issues in Teacher Education. *ERIC Digest*. ERIC Clearinghouse on Teaching and Teacher Education. 2003. Prieiga per internetą: <http://www.ericdigests.org/2004-4/moral.htm> [žiūrėta 2008 m. spalio 5 d.].

Bruzgelevičienė R. Lietuvos švietimo kūrimas 1988–1997. Vilnius: Sapnų sala, 2008.

Fenner A., Newby D. Coherence of Principles, Cohesion of Competences. Exploring theories and designing materials for teacher education. European Centre for Modern Languages: Council of Europe Publishing, 2006.

Fullan M. Change Forces: Probing the Depth of Educational Reform. London: Falmer, 1993.

Hargreaves A. Mokymas žinių visuomenėje. Švietimas nesaugumo amžiuje. Vilnius: Homo Lib-er, 2008.

Johnston B. Values in English Language Teaching. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, 2003.

Jovaiša L. Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius: Gimtasis žodis, 2007.

Jucevičienė P. Mokytojų didaktinės kompetencijos atitiktis šiuolaikiniams švietimo reikalavimams. Tyrimo ataskaita. Kaunas: KTU, 2005.

Mergler A. Making the Implicit Explicit: Values and Morals in Queensland Teacher Education // *Australian Journal of Teacher Education*. 2008, vol. 33, 4. Prieiga per internetą: <http://ajte.education.edu.au/issues/PDF/334/mergelr.pdf> [žiūrėta 2008 m. spalio 5 d.].

Mokymosi visą gyvenimą memorandumas / Europos Bendrijų komisija, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos suaugusiųjų asociacija. Vilnius: UAB „Logotipas“, 2001.

Noddings N. Educating Moral People. Columbia University, New York: Teachers College Press, 2002.

Popovici R. Integration of Citizenship, human rights and Language Education. Coherence of Principles, Cohesion of Competences. Exploring theories and designing materials for teacher education. European Centre for Modern Languages: Council of Europe Publishing, 2006. P. 59–69.

Pūkėlis K. Gebėjimas, kompetencija, mokymas / studijų rezultatas, kvalifikacija ir kompetentingumas: teorinė dimensija. 2009. Prieiga per internetą: http://www.vdu.lt/skc/downloads/amk_6/qhe_2009_012_035.pdf

FOREIGN LANGUAGE STUDENTS' VIEWPOINT ON COMPETENCIES OF TEACHER'S PROFESSION

Roma Kriaučiūnienė

S u m m a r y

The article presents an overview of some aspects of the development of future foreign language teachers' moral attitudes at contemporary universities. It aims to determine the respondents' viewpoint on teacher's professional linguistic, professional pedagogical, intercultural and general competencies and to reveal its possible influence on the development of their moral attitudes.

The majority of the respondents think that foreign language teachers should firstly acquire *professional linguistic*, secondly – *professional pedagogic*, thirdly – *intercultural* and fourthly – *general competence*, with its insufficient acknowledgment of its two manifestations related with professional activities to awaken pupils' positive attitude towards spiritual values and to direct their own lives accordingly. However, correlative analysis revealed the strongest links between the respondents' views on professional pedagogic and general competencies and the components of moral attitude, the most significant

being with the general competence. Such data prove that the respondents' viewpoint on general competence can have the most favorable influence on moral attitude development.

It has been concluded that the respondents lack a wider viewpoint on teachers' *general* competence that can determine their ability to take action in unpredictable professional situations. The lack of favorable evaluation of professional pedagogical and general competencies, can limit positive influence on future foreign language teachers' moral attitude development. Therefore, foreign language teaching process should be more focused on fostering general competence, thus providing more favorable possibilities for the development of future teachers' moral attitudes.

Keywords: professional linguistic, professional pedagogical, intercultural and general competencies of teachers' profession, future foreign language teachers, moral attitude

Įteikta: 2009 10 10

Priimta: 2010 02 10